

УДК 330.341:658.821

Ягельська К. Ю.

Донецький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Досліджено понятійний апарат економічного розвитку, в результаті чого визначено сутність глобальної конкуренції. Виявлено вимоги до економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції. Окреслено основні риси, притаманні економічному розвитку в умовах глобальної конкуренції.

Ключові слова: глобалізація, розвиток, конкуренція, випередження, реінтеграція.

Постановка проблеми. Сучасна епоха характеризується глобальними наднаціональними об'єднаннями, за якими бачиться перспектива економічного розвитку і зростання. Водночас будь-яка інтеграція обумовлена прагматичними пошуками альтернатив, які досліджують та обґрунтовують політики і науковці. В цих умовах в економічній, політичній, соціальній і культурній сферах зароджуються та набирають обертів нові процеси, серед яких – глобальна конкуренція. Під її тиском чітко окреслюються спроби відповісти зовнішнім стандартам, що неминуче ведуть до втрати унікальності країни і пов'язаних з нею конкурентних переваг. У зв'язку з цим значущості набуває вибір оптимального вектору національного розвитку, що характеризувався б високим рівнем глобальної конкурентоспроможності з одного боку і збереженням привабливості для власного суспільства – з іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам глобалізації та пов'язаних з нею процесам присвячено чимало робіт зарубіжних і вітчизняних вчених, серед яких Р. Робертсон, Г. Фішер, Л. Клайн, А.Тейт, К. Лінч, Г. Шанцюань, А.Л. Раппа, Е. Мор, М. Бордо, С. Долгов, М. Гельвановський, В. Бандурин, Г. Кулагіна, Е. Кочетов, Т. Чепелева, М. Деягин, А. Мазаракі, Т. Мельник, І. Школа, О. Корольчук, Д. Лук'яненко, Л. Кудирко, М. Якубовський та багато інших дослідників. Цікаві дослідження М. Інтрілігейтора, який довів, що глобалізація є джерелом міжнародних конфліктів та загострення конкуренції. Н. Гражевська, розглядаючи економічні системи, зробила вагомий внесок в дослідження глобалізації економіки. У своїй роботі ми також спиралися на результати досліджень К. Рожкова, Л. Зобової, Г. Башинської, В. Юхименка.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відмічаючи значну актуальність їх досліджень, неможна не зафіксувати той факт, що з поля зору вчених більшою мірою випадають ключові фактори національного економічного розвитку, який формується глобалізаційними умовами. Сюди слід віднести пошуки глобалізаційних детермінантів трансформації економічної системи, закономірностей швидкого розвитку та нарощення потенціалу глобальної конкурентоспроможності, що ускладнюється відсутністю єдиних концептуальних основ глобальних трансформацій.

Мета статті. Головною метою статті є дослідження понятійного апарату економічного розвитку та виявлення особливостей економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Дослідження економічного розвитку вже оперують достатньо сформованим термінологічним апаратом, проте глобалізація вимагає опису новітніх об'єктів та відносин. Так, на сьогодні наука й практика не мають однозначної думки щодо глобальної конкуренції: чи то

загальна конкуренція всіх проти всіх, чи конкуренція на глобальних ринках, чи конкуренція головних суб'єктів глобального ринку. В. Юхименко схильний розуміти під глобальною конкуренцією таку, що має місце на глобальному ринку [1], аналогічної позиції, як ми розуміємо, дотримується В. Засенко [2], проте іншу думку викладають Л. Зобова та Є. Орлова [3], доводячи, що глобальна конкуренція – це конкуренція, яка ігнорує державні кордони і дає можливість сформувати свій ринковий простір для конкретного суб'єкта, тобто суб'єкти конкуренції приходять ззовні. К. Рожков вважає, що глобальна конкуренція – це конкуренція країн за місце на світовому ринку (сукупність внутрішніх і зовнішніх ринків країн) і в світовій соціальній сфері (сукупність системи неекономічних соціальних відносин мешканців країн) [4, с. 65]. Деякі трактування викликають нові питання, наприклад, різницю глобальної конкуренції і міжнародної.

Завдяки своїй новизні та складності, глобальна конкуренція претендує на самостійне дослідження, що виходить за межі нашої роботи, проте неможливо не враховувати її значущість та ступінь впливу на економічний розвиток, тому ми спробували коротко викласти власне бачення названої категорії.

У своєму дослідженні ми виходили з понять глобалізації та конкуренції. Глобалізація окреслилася внаслідок всесвітньої економічної, політичної, культурної та релігійної інтеграції й уніфікації, тому поділяється на основні групи, за якими розраховують індекс глобалізації: економічну, соціальну та політичну. Глобалізація економіки характеризується протилежними тенденціями: інтеграцією та дезінтеграцією. Така суперечливість глобалізації виявляється, з одного боку, в інтенсифікації взаємопроникнення національних економік, злитті та укрупненні економічних систем та міжнародних ринків, формуванні глобальних економічних союзів, створенні наднаціональних органів управління та в зростанні фрагментарності світового економічного простору, урізноманітненні траєкторій національного господарського розвитку, локалізації економічної активності, посиленні культурної диференціації народів та поглибленні асиметрії розвитку, з іншого [5, с. 134-135]. Глобалізацію вважають вагомим стимулом прискорення динаміки розвитку, що паралельно поглиблює світові диспропорції. Негативно її сприймають недостатньо динамічні суб'єкти світової економіки, яким притаманний низький рівень конкурентоспроможності та повільна реакція на «надшвидку» зміну умов економічного середовища та світового ринку [6]. Глобальна нерівномірність економічного розвитку характеризується постійно наявним дисбалансом між зростаючими можливостями виробництва й обмеженістю платоспроможного попиту споживачів, а також сти-

хійністю суспільного виробництва, коли усталена рівновага економічної системи унеможлиблюється через коливання ділової кон'юнктури і регулярно повторювані економічні кризи [7].

Конкуренція в класичному розумінні означає суперництво за кращі, економічно вигідніші умови виробництва та реалізації. Посилення процесів глобалізації та активна транснаціоналізація світового виробництва зумовили зміни у трактуванні сутності конкуренції та конкурентних переваг. Підвищення взаємозалежності між суб'єктами ринку в епоху глобалізації примушує їх до взаємного співробітництва, що знайшло відображення в теорії «співконкуренції» (співробітництво плюс конкуренція), з якою виступили А. Бранденбургер і Б. Нейлбафф. На наш погляд, ця теорія досить справедлива та більшою мірою прояснює сутність глобальної конкуренції, що зауальована в термінологічному розмаїтті. Глобалізація зумовлює зміну джерел, фундаментальних ознак і факторів конкуренції. З одного боку, це – джерело і стимулятор конкурентного розвитку, а з другого – акселератор суперечностей, конфліктів і криз локального та глобального масштабу [7, с. 19].

На основі глобальних конкурентних переваг фірм (за М. Портером), Г. Фішер робить висновок, що основним критерієм стає уміння максимально ефективно (з грошової точки зору) розмістити в часі (певна стадія життєвого циклу продукції і виробництва) і просторі (певна країна) відтворювані фактори господарської діяльності, користуючись перевагами, що даються їх мобільністю [4, с. 58].

Отже, кожна країна, виступаючи суб'єктом інтеграції, намагається не тільки зберегти свої конкурентні позиції, але й одержати ще більше вигод від цієї інтеграції, з одного боку виступаючи учасником співпраці й кооперації, а з іншого – конкурентом.

Таким чином, у нашому розумінні, глобальна конкуренція – це конкуренція у світовому просторі в процесі інтеграції з метою одержати найбільш вигідні умови від цієї інтеграції в усіх сферах, що відбивається у суперництві в різних групах глобалізацій, суб'єктами яких є населення, господарські одиниці, регіони та країни.

Уперше конкуренцію як механізм, що сприяє вирішенню проблеми економічної результативності й виступає рушійною силою економічного прогресу, проаналізував А. Сміт [8]. Конкуренція і сьогодні залишається рушійною силою розвитку у ринковому середовищі, однак її вихід на глобальний рівень обумовлює зміну диференційованих макро-, мікро- і функціональних дослідних підходів на підхід інтегративний [7, с. 7]. У свою чергу, дослідження економічного розвитку, на наш погляд, має спиратися на системний підхід, що, розглядаючи об'єкт як цілісне утворення, враховує властивості його елементів, взаємодія яких і забезпечує інтегративні якості самого об'єкта.

Попередні дослідження [9] дали змогу визначитися з сутністю економічного розвитку, під яким розуміємо якісні структурні трансформації економічної системи та принципів її функціонування, враховуючи поліпшення соціального та духовного рівня життя. Водночас глобальна конкуренція висуває розвитку свої вимоги, не задовольняючись виключно якісними трансформаціями. Звідси виникнення різних форм економічного розвитку. Наприклад, О. Орехова виділяє локомотивний

економічний розвиток (такий, що наздоганяє), автономний (залежний або переферійний) та репродуктивний (інноваційний) [10, с. 24]. Глобальна конкуренція вимагає не просто прискорення, а навіть випереджаючих організаційно-структурних змін на інтелектуальній основі. Фундаментальні умови та сучасні особливості глобальної конкуренції вимагають від усіх суб'єктів ринку випереджувальних організаційно-структурних змін на високоінтелектуальній основі, а глобальна конкурентоспроможність забезпечується ефективними інвестиційно-інноваційними стратегіями розвитку, здатними нівелювати асиметрії і диспропорції сучасного постіндустріального інформаційного середовища [7, с. 20].

Отже, глобальна конкурентоспроможність забезпечується своєчасними інноваційними стратегіями розвитку, розробленими на основі нової моделі економічного розвитку. У зв'язку з цим, постає гостра необхідність зміни парадигми розвитку та розробка моделі, адекватної з погляду вимог глобальної конкуренції. Такою, на нашу думку, може стати модель випереджаючого національного економічного розвитку. Парадигмою випереджаючого розвитку є досягнення кращого результату за менший проміжок часу [11, с. 48], тобто якісна трансформація економічної системи має відбуватися в певних часових межах з певною швидкістю, що свідчитиме саме про випередження системи. Отже, національний економічний розвиток в умовах глобальної конкуренції може трактуватися як своєчасні якісні структурні трансформації економічної системи в процесі інтеграції з іншими системами з метою одержати найбільш вигідні умови для подальшого функціонування та перетворювань.

Основною рисою економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції є швидкий, всеохоплюючий, системний характер трансформаційних процесів, спрямованих на досягнення досконалого, гіпотетичного результату (умов) шляхом технологічної інтенсифікації з урахуванням урегулювання інтеграційних і дезінтеграційних заходів. Економічний розвиток країни також характеризується довгостроковістю планування, ініціативністю та порядністю праці, ефективністю системи внутрішніх інституцій, активізацією іноземного інвестування, ефективністю використання нагромадженого капіталу, економічного безпекою, підвищенням рівня глобальної конкурентоспроможності, якісним самозабезпеченням суспільства.

Висновки і пропозиції. Глобалізація, не являючись завершеним процесом, посилює нестійкість та суперечливість систем, що призводить їх до принципово нової якості. Подальше місце системи в ієрархічній мережі економічних відносин залежить від її економічного розвитку, що формується під впливом неоднозначних глобалізаційних умов. Основною вимогою до економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції постає швидкість у досягненні максимально вигідних результатів в процесі інтеграції. Найбільш оптимальним варіантом для України сьогодні є реінтеграція, заснована на стратегії випередження, що може забезпечити країні глобальні конкурентоспроможні позиції. *Перспективами подальших досліджень в даному напрямі є розробка моделі випереджаючого національного економічного розвитку в умовах глобальної конкуренції.*

Список літератури:

1. Юхименко В. Еволюція концепцій конкуренції: від класичного капіталізму до інноваційно-інформаційної економіки / В. Юхименко // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 2. – С. 17-26.
2. Засенко В.Е. Экономическая глобализация / В.Е. Засенко // Проблемы современной экономики. – 2007. – № 4(24).
3. Зобова Л.Л. Глобальная конкуренция как разновидность пространственной конкуренции / Л.Л. Зобова, Е.К. Орлова // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 4.
4. Рожков К.Л. Процесс глобализации и национальная экономика : дис. ... докт. экон. наук : 08.00.14 / Кирилл Львович Рожков. – Москва, 2000. – 273 с.
5. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н.І. Гражевська. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
6. Башинська Г.І. Особливості розвитку глобалізації світової економіки / Г.І. Башинська // Збірник наукових праць «Науковий вісник академії муніципального управління». Сер. «Економіка». – 2009. – Вип. 6.
7. Лук'яненко Д.Г. Глобальна модифікація конкурентних механізмів ринку / Д.Г. Лук'яненко, О.С. Тітова // Міжнародна економічна політика [Електронний ресурс]: наук. журн. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; голов. ред. Д. Г. Лук'яненко. – К. : КНЕУ, 2011. – № 12-13. – С. 5-21.
8. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.
9. Ягельська К. Гносеологія економічного розвитку / К. Ягельська // Пріоритетні напрями розвитку національної економіки: збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – Донецьк : ДонДДУ, 2011. – Т. XII. – С. 148-156.
10. Орехова Е.А. Развитие теории национального хозяйства в современных условиях : дис. ... докт. экон. наук : 08.00.01 / Елена Анатольевна Орехова. – Волгоград, 2008. – 412 с.
11. Ягельська К. Прискорення економічних процесів як ключове завдання економічних реформ / К. Ягельська // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 4(21). – С. 45-49.

Ягельская Е. Ю.

Донецкий национальный технический университет

**ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНЦИИ**

Резюме

Исследован понятийный аппарат экономического развития, в результате чего определена сущность глобальной конкуренции. Выявлены требования к экономическому развитию в условиях глобальной конкуренции. Определены основные черты, присущие экономическому развитию в условиях глобальной конкуренции.

Ключевые слова: глобализация, развитие, конкуренция, опережение, реинтеграция.

Yagelskaya E. Yu.

Donetsk National Technical University

FEATURES OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN GLOBAL COMPETITION

Summary

The conceptual apparatus of economic development is investigated, resulting the definition of the global competition essence. Requirements for economic development in the conditions of global competition are identified. The main features of economic development in the conditions of global competition are defined.

Key words: globalization, development, competition, advancing, reintegration.